

De Europese eenheid op energiegebied

De invasie van Rusland op 24 februari 2022 van Oekraïne was voor velen een donderslag bij heldere hemel. Voor Rusland was het de uitvoering van een plan wat teruggaat naar 1989, (maar eigenlijk veel eerder) bijna een jaar na het vallen van de Berlijnse muur. De toenmalige leider van Rusland Gorbatsjov wilde Rusland terugbrengen naar Europa. De Golfoorlog zorgde ervoor dat het belang van de NAVO toenam, en NAVO de veiligheid wilde waarborgen door uit te breiden naar het Oosten. Oekraïne zou de buffer moeten worden. Dat was voor Rusland een dusdanige bedreiging dat Rusland alles en iedereen een stap voor was en zelf het initiatief nam en de invasie startte.

Sancties

Natuurlijk werd de invasie internationaal breed veroordeeld. Verschillende landen verleenden humanitaire, militaire en financiële hulp aan Oekraïne. Veel westerse landen legden Rusland sancties op en grote bedrijven stelden een boycot van Rusland in.

In eerste instantie was het Westen veel minder verdeeld dan Poetin had gehoopt. De Europese Unie was eensgezind, en zelfs de voormalig bondgenoot van Poetin, de Hongaarse premier Orbán, heeft zich achter de EU-sancties geschaard.

Ook Amerika liet van zich horen; er volgde een directe stop met het importeren van Russisch gas en olie. Als reactie dreigde Rusland de gaskraan van Nord Stream 1, de pijpleiding waardoor gas vanuit Rusland naar heel Europa stroomt, dicht te draaien. Dit is een zeer effectief dreigement, want daarmee kan Poetin verdeeldheid zaaien wat tot chaos in Europa kan leiden.

Europese eenheid ?

Lukt het Poetin om verdeeldheid en onrust te zaaien in Europa ? Want duidelijk is dat Rusland de gaskraan aan het dichtdraaien is. En dat betekent dat de Europese landen allemaal een eigen energie puzzel hebben die ze moeten leggen. De Europese oplossing is het noodplan gas. Door minder gas te gebruiken zou Europa de winter door moeten kunnen komen als de Russen de gaskraan

geheel sluiten.

Van het originele plan om alle lidstaten te verplichten 15% te besparen is veel weg-onderhandeld. Dat heeft te maken met de variëteit aan puzzelstukjes die ieder land tot haar beschikking heeft. 26 van 27 EU-landen hebben voor het aangepaste voorstel gestemd. Alleen Hongarije stemde tegen. Maar zij zijn dan ook sterk afhankelijk van Russische gasleveringen via de Turkish Stream-pijpleiding.

De puzzel stukjes

Waar in eerste instantie de Europese Commissie zou bepalen dat alle lidstaten verplicht zouden worden om gas te besparen is het onderhandelingsresultaat dat de lidstaten echt in actie komen als een tekort dreigt. Minstens 15 EU-landen moeten instemmen en die 15 landen moeten gezamenlijk minimaal 65 procent van de burgers vertegenwoordigen. En een aantal lidstaten vormen een uitzondering: Spanje en Portugal, omdat zij weinig Russisch gas gebruiken en nagenoeg geen alternatieven hebben. Cyprus, Ierland en Malta omdat zij niet zijn aangesloten op het EU netwerk. Gas besparen zet in hun geval geen zoden aan de dijk voor de EU. Dan zijn er landen die zeer afhankelijk zijn van gas voor hun 'kritieke industrie'; zij mogen een verzoek doen voor afgezwakte doelstellingen. Zo ook de lidstaten

die onlangs veel meer (minimaal 8%) zijn gaan verbruiken. En als lidstaten gasopslagen propvol hebben zitten kunnen ze ook verzoeken om minder te hoeven besparen. Kortom: een regel met heel veel uitzonderingen.

Oude rekeningen vereffenen

In de discussie tussen de diverse Europese landen waren de pijlen vooral gericht op Duitsland. Waar normaal gesproken Duitsland kritisch is richting de zuidelijke landen (zoals bij de eurocrisis en de Corona pandemie) zijn het nu de zuidelijke landen die Duitsland verwijten te afhankelijk te zijn van Russisch gas en eerder maatregelen hadden moeten nemen om af te bouwen.

Uiteindelijk zal blijken hoeveel samenwerking er is als de nood echt aan de man komt en Rusland de gaskraan geheel zal sluiten. En het is niet vreemd als dat gebeurt als we het gas het hardst nodig hebben: bij het invallen van de winter.

Maatregelen

In de tussentijd nemen de diverse landen maatregelen. In Engeland blijven de kolencentrales stand-by deze winter. Britse kolencentrales mogen van 1 oktober 2022 tot 31 maart 2023 indien nodig meer elektriciteit produceren. Een groot deel van de Britse huishoudens gebruikt aardgas (ca 80%) en 40% van de Britse elektriciteitsproductie wordt met gas gerealiseerd. Ondanks het feit dat Engeland minder afhankelijk is van Russisch aardgas zal een tekort prijsopdrijvend werken. België kiest een lange termijn oplossingen laat kerncentrales Doel 4 en Tihange 3 zelfs vanaf 2026 nog 10 jaar open.

Spanje als toekomstig hoofdrolspeler ?

De Spaanse regering heeft maatregelen aangekondigd om energie te besparen: bedrijven mogen de airconditioning in de zomer niet lager zetten dan 27 graden en de kachel mag in de winter niet hoger dan 19 graden. De lichten van ongebruikte ruimtes moet na 22.00 uur uit worden gezet. Alle deuren bij bedrijfspanden moeten worden voorzien van een automatisch systeem om de deuren snel te sluiten en zo te voorkomen dat warme of frisse lucht ontsnapt. Spanje wil daarmee het gebruik van gas met 7 procent verminderen. Voor de lange termijn is Spanje een belangrijke speler. Door haar geografische positie heeft het land een directe verbinding Afrika. Daarnaast heeft Spanje ca. 35% van de opslagcapaciteit voor vloeibaar aardgas (LNG). Spanje is het land met de meest complete distributie- en bevoorradingsinfrastructuur. Vanuit Spanje kan dus een grote hoeveelheid gas naar het noorden van Europa vervoerd worden. Op dit moment nog via twee pijpleidingen die Spanje met Frankrijk en daarna de rest van de EU verbinden: 8 bcm per jaar (8.000 miljoen kubieke meter).

Een derde verbinding (MidCat die via Girona Frankrijk binnenkomt) kan ca. 9 bcm (9.000 miljoen kubieke meter) gas leveren. De installatie is indertijd vanwege kosten gestopt, maar wordt nu nieuw leven ingeblazen.

Een nieuw gevaar doemt op

De droogte heeft zijn weerslag op de stroomproductie in Noorwegen. De stuwmuren bereiken een minimum niveau waardoor de stroomproductie mogelijk gereduceerd moet gaan worden. De Noren geven aan dat in het noodscenario allereerst de export beperkt zal gaan

worden.

Het Nederlandse kabinet zal met extra besparingscampagnes ook een dergelijke besparing realiseren. Daarbij mogen de kolencentrales meer gebruikt worden en zal de LNG-importcapaciteit verdubbelen.

Zekerheid versus duurzaamheid

De plannen zijn in place maar tegenvallers liggen op de loer. Een relatief strenge winter, lagere aanvoer van LNG omdat Azië via de overheid dit koste van het kost koopt, lagere aanvoer van Noors gas, een eerdere stop van de export van Russisch gas en tegenvallende vermindering van de vraag kunnen heel pijnlijk uitpakken deze winter.

In Duitsland worstelt men met de vraag of de kerncentrales al dan niet moeten sluiten. De 3 laatste kerncentrales verzorgen 6% van de elektriciteitsproductie van Duitsland. Duitsland had een schema voor uitfasering van kernenergie en in eerste instantie bleef men daaraan vasthouden. Echter door het sluiten van de Russische gaskraan (40% van het benodigde aardgas komt uit Rusland) komt het beseft dat het openhouden van kerncentrales kan helpen om het verbruik van Russisch aardgas verder terug te dringen. Gas wordt in Duitsland hoofdzakelijk gebruikt voor verwarming en industrie. Ongeveer 10% van het geïmporteerde gas wordt gebruikt voor de elektriciteitsproductie. Door langer kernenergie te gebruiken is er meer gas beschikbaar voor verwarming. En dat zal hard nodig zijn als er een koudere winter dan gemiddeld komt.

Amerika waarschuwt

Amerika lijkt het meest vooruit te lopen op de acties van Poetin. Al voor het uitbreken van de oorlog heeft Amerika contact gehad met Nederland. De vraag was simpel: welke rol kan Groningen spelen in het veiligstellen van energie in Europa. De Amerikaanse overheid wilde (overigens ruim een maand vóór de Russische inval in Oekraïne) dat Nederland meer Gronings gas ging winnen om krapte op de wereldwijde gasmarkt te voorkomen. De respons vanuit Nederland was duidelijk: het kabinet wil de gaskraan in Slochteren alleen verder opendraaien als 'aller-, allerlaatste redmiddel'. Duidelijk is dat Amerika al vanaf het begin doorhad dat het helemaal mis kon gaan met de Europese energievoorziening. Dat bewijs zien we nu dag op dag op de handelsschermen terug.

De markt

Tussen alle plannenmakerij door doet de markt haar werk. De hoge prijzen zijn voor een aantal bedrijven reden om maatregelen te nemen. Zoals chemieconcern BASF: zij overwegen de ammoniakproductie te verlagen. BASF verlaagde de ammoniakproductie eerder in Antwerpen en Ludwigshafen. Kunstmestproducent Yara draait al 27% beneden de volledige capaciteit vanwege de hoge gasprijzen. Chipfabrikant Infineon wil tegen het einde van het jaar twee derde minder gas verbruiken door deels over te schakelen op olie. Würth stapt deels over van gas op elektriciteit. Bierbrouwer Veltins heeft voor weken diesel ingeslagen. Volkswagen, Evonik en Henkel, stelt geplande exits uit kolen uit. Covestro schakelt over op stoomgeneratoren op oliebasis. Schott, een fabrikant van speciaal glas, heeft een voorraad propaangas aangelegd als vervanging van aardgas.

Samengevat

Rusland heeft er belang bij om onrust en verdeeldheid te zaaien in Europa wat kan leiden tot chaos.

De Europese landen doen er alles aan om voor de buitenwacht duidelijk te maken dat er sprake is van samenwerking. Maar in werkelijkheid is ieder land bezig om haar eigen energie puzzel te leggen. En daarbij moet noodgedwongen voorbij worden gegaan aan 'duurzaam'. De relatief schone brandstof gas wordt ingeruild voor meer vervuilende brandstoffen als olie en kolen. Maar belangrijker: komt die energie puzzel tot stand, of gaan de weergoden voor een echte crisis zorgen. De tijd zal het leren. Laten we hopen dat de weergoden ons gunstig gezind zijn.